



■ PUNTG DA VISTA

Cun chartas avertas

DA BERNARD CATHOMAS

Adina puspè metta insatgi il pled «placativ» sin maisa e pretenda: Quai duai esser il plaz dal rumantsch grischun (rg). Sin placats, per inscripziuns e formulars, sin las bancnotas ed en ils passaports. Na dapli, quai saja stà empermess. En realitad èn ils fatgs differents. Gia en las directivas da 1982 per in linguatg communabel statti scrit: «Il lungatg da scartira unificau vul esser ina alternativa leu nua che mo ina varianta romontscha ei pusseivla...» La radunanza da la LR ha decidì e confermà en in ritmus da 3 onns ch'il rumantsch grischun duai vegnir duvrà per texts da tut gener che sa drizzan a l'entir territori rumantsch. Ins ha laschà liber a mintgin da prender u laschar il rumantsch grischun. Ina tenuta liberala.

Questa via è stada gista. La reschertga represchentativa dal Grischun cumprova ch'il rg ha figà pe en divers secturs ch'eran fin ussa predominanta-

main tudestgs, surtut en administraziuns publicas e privatas e per inscripziuns dals pli differents products. Savens vala: In rumantsch u nagin rumantsch. Il rg è per salvar la lingua en mintga cas bler meglier che nagin rumantsch.

Ussa stattan novs secturs d'adiever en discussiun: La gasetta quotidiana, radio/televisiun e las scolas. La Quotidiana tschertga cun bun success ina via pragmatica: Ils idioms per las regions, il rumantsch grischun per communicaziuns generalas e surregionalas. Il Radio rumantsch avess ina schanza unica dad esser innovativ e constructiv cun duvrar il rg sco linguatg prelegi per las novitads internaziunalas, naziunalas e surregionalas.

Ch'el tralascha quai nun è gist in segn da forza innovativa e flexibilitad. La finala han passa 70% da las persunas questunadas postulà il rg en secturs inditgads da radio e tv.

Anc pli difficila para dad esser la situaziun en scola. Dad ina vart datti ma-

gistras e magisters pronts per far emprovas e cunscients che la scola sto sa drizzar tenor ils svilups da la societad. Da l'autra vart chaschuna la dumonda dal rg en scola temas ed irritaziuns. En quest sectur dovri anc blera infurmaziun e discussiun da scolastas e scolasts, da las autoritads da scola e dals geniturs. Las decisiuns stattan en cumpetenzza dal Chantun e da las vischnancas. Da cuntanscher fiss ina situaziun sco nus enconuschin ella en Svizra tudestga: Ils idioms restan las linguas discurrendas dominantas; sco lingua scritta e da leger vegn emprendi dapertut rg. Ils da Tujetsch e Müstair ch'emprendan oz sursilvan u vallader fan gia ussa in pass sumegliant sco quel da l'idiom scrit al rg, e quai senza problems.

Il pass linguistic è pitschen, ma las barrieras psicologicas ed emoziunalas existan. Cun sa serrar en las regions e tgirar mo l'agen curtin na salvain nus ni il regional ni il surregional. Plitost perdain nus la finala tut.